

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ

Дудник Юрій Ігорович¹

¹ Аспірант кафедри психології, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2040-7575>

UDC: 159.9

АНОТАЦІЯ

Актуальність. У статті висвітлено результати дослідження психологічних особливостей структури ідентичності студентської молоді в умовах екзистенційних викликів війни в Україні, що характеризується значною кількістю стрес-факторів та вимог до особистості.

Мета. Метою роботи є висвітлення результатів емпіричного дослідження структурних компонентів ідентичності студентів задля підвищення інклюзивності в організації навчального процесу та програм психологічної підтримки.

Матеріали та методи. Для збору даних використано методику «Хто Я?» (Kuhn & McPartland), для категоризації отриманих даних — метод індуктивного контент-аналізу, а також методи описової та інферентної статистики.

Результати. Виявлено багатовимірність структури ідентичності студентів, яка представлена у 12 категоріях самоописів: фізичне, афективне, регуляторне, адаптивне, мотиваційне, академічне, професійне, діяльнісне, соціальне, національне, моральне та екзистенційне «Я». Сформовано рейтинг представленості категорій самоописів та визначено підгрупи студентів за провідною категорією самоопису. Виявлено відмінності у самоописах залежно від статі та курсу навчання. Старші курси асоціюються для обох статей із збільшенням загальної кількості самоописів та самоописів за категорією професійного «Я». За більшістю категорій самоописів виявлено значущі відмінності. Жіноча стать асоціюється з більшою різноманітністю відповідей, їх рівномірним представленням та більшою кількістю якісних відмінностей залежно від курсу навчання; чоловіча — з частішим використанням жаргівливих висловлювань та більш сконцентрованими відповідями навколо певних сфер ідентичності залежно від курсу.

Практична цінність роботи. Отримані результати можуть бути використані для розробки програм психологічної підтримки студентів у воєнних та кризових умовах, оптимізації освітнього процесу з урахуванням багатовимірності ідентичності, а також для створення сприятливих умов для індивідуальних стратегій розвитку.

Ключові слова: складові Я-образу, самооцінка, статеві відмінності, екстремальні умови.

Віковий період студентства, або середовища та надання йому визначеності й перехідної дорослості, характеризується змістовності. Протиріччя між «хочу» і актуалізацією низки психологічних процесів, «треба», безліч варіантів вибору та спрямованих на «кристалізацію» особистості, недостатність реального досвіду, звичне розмежування власного «Я» від соціального життя з батьками й самостійне життя тощо

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com
Copyright: © Yurii Dudnyk

This is an Open Access journal. This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).
Link: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

створюють об'єктивні умови для виникнення психологічної кризи та особистісного зростання в ній. Одне з найважливіших протиріч походить із питань про те, яку життєву траєкторію обрати, чого я насправді хочу, хто я у дорослому житті поза батьківською сім'єю, у новому середовищі, на що я справді здатен.

Студент, перебуваючи в соціально-політичному явищі війни, потрапляє у вкрай складну ситуацію, оскільки суб'єктивне бачення майбутнього та себе в ньому зустрічається з об'єктивною невизначеністю або навіть негативною приреченістю.

Питання ідентичності, які потребують конкретики, стабільності й прогнозованості, не можуть у достатній мірі бути задоволеними в ситуації війни.

Ідентичність студентів є складним, проте нормативним психологічним утворенням, що формується у процесі навчання, соціалізації та особистісного розвитку, а тому перебуває під загрозою в ненормальних умовах війни.

Стрес, спричинений дією екстремальних умов, підсилюється стресом, пов'язаним із нездатністю дати відповідь на питання ідентичності, адже ідентичність — це не просто можливість, а важлива й чутлива потреба особистості молодого дорослого.

Саме з таким викликом зіткнулися студенти України після збройної агресії з боку Російської Федерації, а також здобувачі освіти в інших країнах, які перебувають у подібних умовах.

Проте, враховуючи високу насиченість людської історії війнами, пандеміями,

природними та техногенними катастрофами тощо, актуальність теми цієї роботи не обмежується лише останніми подіями.

Особливе місце у структурі ідентичності на цьому віковому етапі посідає професійна ідентичність, яка визначає усвідомлення себе як майбутнього фахівця, ставлення до обраної професії, готовність реалізовувати професійні ролі та відповідальність за власний життєвий шлях.

Це актуалізує необхідність психологічного супроводу, спрямованого на підтримку мотивації, розвиток резильєнтності, формування здатності до саморегуляції та збереження ціннісно-сислової основи професійного вибору.

Дослідження особистісної ідентичності студентів в екстремальних умовах дозволяє не лише глибше зрозуміти особливості їхнього розвитку, а й визначити ефективні методи оптимізації психолого-педагогічного супроводу у закладах вищої освіти.

Увага до психологічних особливостей ідентичності саме у студентському віці зумовлена тим, що в психологічній науці вже щонайменше кілька десятиліть підкреслюється підвищена активність процесів ідентичності в цей період.

Зокрема, про це зазначав відомий дослідник ідентичності Erikson. На думку вченого, студентський період може супроводжуватися двома кризами ідентичності: кризою еґо-ідентичності чи змішання ролей (12–19 років) та кризою інтимності чи ізоляції (20–25 років). При цьому основним завданням особистості студентського віку вважається досягнення

стану его-ідентичності (Erikson, 1968).

Автор аналітичної психології Jung називає цей етап початком переходу від соціалізації до індивідуації, розуміючи під цим інтеграцію різних частин психіки, усвідомлення раніше неусвідомлюваних мотивів, страхів тощо (Jung, 2014).

Про особливий статус студентського віку, а саме як періоду розгортання чогось нового, початку дорослого життя й пов'язаних із ним психічних структур, а не як певної завершеності, зазначав ще Виготський (Выготский, 1984).

Говорячи про студентський вік, автори Діхтяренко & Ременюк описують його як особливий етап життя молоді людини, що охоплює період від 17 до 23 років і супроводжується глибокими духовними та особистісними змінами. Дослідники зазначають, що він пов'язаний із пошуком власного місця у світі, формуванням світогляду та системи цінностей, усвідомленням своєї унікальності й самобутності, а також із кризою юності, яка долається через практичне самовизначення та остаточне становлення зрілої особистості (Діхтяренко & Ременюк, 2024).

Подібних поглядів дотримуються дослідники Токарева & Шамне, які визначають студентський вік як етап завершення дорослішання та особистісного становлення людини, як період, що поєднує соціально-психологічні характеристики юності та ранньої дорослості (Токарева & Шамне, 2017).

Дослідник Arnett розширює межі студентського віку як особливого етапу

розвитку особистості й вводить поняття перехідної дорослості, яке допомагає розглянути віковий період від 17 до 29 років без жорсткої прив'язки до ролі студента (Arnett, 2000).

Як і вищезгадані дослідники, Arnett наголошує, що процес дослідження ідентичності є одним із ключових під час перехідної дорослості й характеризує цей процес як спробу дати відповідь на питання про те, ким я є у найрізноманітніших контекстах (Arnett, 2004).

Автори Wood et al. підкреслюють, що перехідна дорослість є етапом формування самодостатності, уміння будувати зрілі стосунки, приймати дорослі ролі й відповідальність, а також здобувати освіту й професійну підготовку, які визначають майбутнє життя (Wood et al., 2018).

Аналіз останніх досліджень та публікацій Досліджувана тема засвідчує, що в загальносвітовому дискурсі актуалізуються питання, пов'язані з особливостями формування ідентичності в межах певного освітнього напрямку, зв'язку ідентичності з психологічним благополуччям, міжкультурними особливостями ідентичності, расовою та гендерною ідентичністю, впливом цифрової трансформації та глобальних криз тощо. Останній напрям досліджень зосереджений переважно на впливі пандемії COVID-19 і меншою мірою — на психологічних наслідках військових конфліктів та інших екстремальних умов.

За останні роки одна з найбільших часток у дослідженні впливу факторів війни на особливості ідентичності студентів

належить українським дослідникам.

Говорячи про роботи, присвячені вивченню ідентичності сучасних поколінь студентської молоді, вагомим є оглядове дослідження авторів Branje et al., які проаналізували наявні наукові праці з теми за період з 2010 по 2020 роки. Зокрема, встановлено, що у студентському віці ідентичність молоді характеризується одночасно високою стабільністю та систематичним розвитком, що проявляється у поступовому зміцненні особистісних рішень і розширенні сфер самовизначення (Branje et al., 2021).

Проте, починаючи з 2019 року, який є одним із завершальних у їхньому дослідженні й асоціюється з пандемією COVID-19 та іншими глобальними викликами, студенти по всьому світу опинилися в новій ситуації — онлайн-навчанні.

Це було взято до уваги дослідниками Lee et al., які показали, що в онлайн-навчанні академічна ідентичність студентів формується інакше, ніж в офлайн-середовищі: нижчими є рівні цілеспрямованості, міжособистісних відносин та самоприйняття. Водночас частота використання цифрових пристроїв для навчання та активна позиція студентів мають значущий вплив на їхню мотивацію досягнень (Lee et al., 2025).

Важливими в контексті студентської діяльності є дослідження, присвячені вивченню можливого зв'язку між ідентичністю та академічною успішністю.

Дослідники Platow et al. показали, що такий зв'язок дійсно існує. Ідентифікація зі студентською роллю (суб'єктна позиція) веде

до глибшого навчання, наміру продовжувати освіту та кращого психологічного стану, тоді як ідентифікація з клієнтською роллю (об'єктна позиція) пов'язана з поверхневим навчанням і толерантністю до списування (Platow et al., 2025).

Говорячи про значення ідентичності в контексті життєвих викликів, у дослідженні Garcia Arch et al. було показано, що молоді дорослі, які перебувають на етапі входження в нові соціальні ролі, використовують власну «Я-концепцію» як ключовий механізм адаптації. Вона допомагає узгоджувати зовнішні очікування з внутрішнім образом себе, зменшуючи дисонанс між вимогами середовища та вже сформованою ідентичністю (Garcia Arch et al., 2025).

У цьому контексті цікавим є дослідження, проведене Marais & Naudé, у якому за допомогою семіотичного підходу було виявлено деякі особливості ідентичності студентів Південної Африки. Було показано, що студенти прагнуть поєднувати власну унікальність із соціальними зв'язками, а цей процес супроводжується як труднощами, так і проявами внутрішньої сили (Marais & Naudé, 2024).

В іншому дослідженні, проведеному авторами García Martínez et al., показано, що «Я-концепція» студентів виступає медіатором між стійкістю та академічною успішністю. Результати засвідчили відсутність прямого зв'язку між стійкістю чи емоційним інтелектом та навчальними результатами; натомість позитивне самоприйняття, сформоване завдяки стійкості, опосередковує цей вплив (García Martínez et al., 2022).

В умовах війни, криз та невизначеності під загрозою опиняється саме уявлення про майбутнє. У зв'язку з цим дослідники Швалб & Вернік описують війну як катастрофу, що руйнує базові умови існування та породжує стан депривації майбутнього. Автори висувають і підтверджують гіпотезу, згідно з якою інтенсивність психотравми визначається рівнем включеності уражених елементів середовища в «Я-концепцію»: чим глибше вони інтегровані у структуру «Я», тим сильнішими є наслідки їхньої втрати (Швалб & Вернік, 2025).

Це положення дозволяє розглядати воєнні виклики крізь призму ідентичності, адже «Я-концепція» виступає вагомим чинником, що визначає вразливість та стійкість особистості.

У контексті деструктивного впливу війни на суб'єктивне майбутнє варто зазначити дослідження, проведене авторами Qiu et al. Було виявлено, що орієнтація студентів на майбутнє та їхня ідентифікація опосередковуються відчуттям минулої й майбутньої самобезперервності. Окрему увагу приділено стилю виховання, оскільки він модерує силу та напрям впливу самоідентичності на здатність студентів планувати своє майбутнє (Qiu et al., 2025).

Таким чином, часова ідентичність перебуває у двосторонній взаємодії з чинниками, які загрожують суб'єктивному переживанню безперервності власного «Я».

Фрустрація базових психологічних потреб є невід'ємним атрибутом війни та інших екзистенційних загроз.

Як показано у роботі дослідників

Chacón-Cuberos et al., академічне самосприйняття студентів тісно пов'язане з базовими психологічними потребами, а їхнє задоволення сприяє розвитку навчальних стратегій. При цьому було виявлено статеві відмінності у навчальних стратегіях: жінки частіше застосовують глибоку роботу з матеріалом, тоді як чоловіки краще контролюють власні зусилля (Chacón-Cuberos et al., 2025).

Завершальну частину даного огляду варто присвятити питанню вивчення структури ідентичності серед студентів. Так, автори Sabando García et al. досліджували надійність та валідність шкали FORM-5 (AF-5) серед старшокласників Еквадору. Цей діагностичний інструмент передбачає п'ять вимірів «Я-концепції»: академічно-професійну, соціальну, емоційну, сімейну та фізичну. Дослідники роблять висновок про високі показники стандартизації цієї діагностичної шкали (Sabando García et al., 2025).

Цим же інструментом у своєму дослідженні серед студентів скористалися автори Denche-Zamorano et al. Результати показали значущі відмінності в академічному, емоційному, сімейному та фізичному вимірах залежно від освітнього етапу, а також інверсні кореляції між віком і цими вимірами (Denche-Zamorano et al., 2023).

Українська дослідниця Винар для вивчення особливостей ідентичності студентів використала методу «Хто Я?». У результаті контент-аналізу відповідей було виокремлено шкали освітньо-професійних характеристик, індивідуально-вікових ознак, сімейних ролей,

особистісно-громадянських ознак, міжособистісних ролей та особистісно-індивідуальних якостей (Vynar, 2022).

Схоже дослідження з використанням цієї ж методики було проведене авторкою Островою. Дослідниця наголошує на багатовимірності ідентичності, її соціокультурній зумовленості, а також на зв'язку ідентичності з рівнем психологічної та соціальної зрілості. Нею було виокремлено такі компоненти актуальної ідентичності студентів: «Сім'я», «Характеристики і ролі у спілкуванні», «Метафоричні визначення», «Особистісні якості», «Студентство» (Острова, 2025).

Таким чином, сучасні дослідження засвідчують, що ідентичність студентів має багатовимірну структуру, яка охоплює академічні, соціальні, емоційні, сімейні та фізичні компоненти, індивідуальні й міжособистісні ролі тощо. Вона проявляється у зв'язку з навчальною діяльністю, психологічною стійкістю та адаптацією до кризових умов, що підкреслює її значення для розвитку студентської молоді.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Потреба у детальному дослідженні структури ідентичності зумовлена тим, що більшість наявних праць, у яких пропонуються окремі її компоненти, мають надмірно узагальнений характер і не дозволяють виокремити специфічні елементи, значущі саме для студентського віку.

Зокрема, категорія «особистісні риси» охоплює широкий спектр функціонально специфічних характеристик, які потребують

диференціації, оскільки їхня міра прояву та значення істотно варіюють у контексті навчальної, професійної та загальної життєдіяльності.

Фрагментарність та надмірна узагальненість досліджень проявляється також у тенденції розглядати змістовний та самооцінний компоненти ідентичності ізольовано. У багатьох роботах аналізується або зміст ідентичності, або самооцінка, хоча, як буде показано далі, остання інтегрована у змістовну складову і проявляється диференційовано щодо окремих її аспектів.

Недостатньо дослідженою залишається динаміка розвитку ідентичності залежно від курсу навчання та статі. Цей чинник має особливе значення у студентському віці, оскільки період між першим і четвертим курсом супроводжується не лише кількісними, але й якісними змінами у психологічному розвитку особистості.

Окремою проблемою є відсутність у сучасних наукометричних базах даних емпіричних досліджень, що висвітлювали б особливості цілісної структури ідентичності особистості, яка тривалий час перебуває в екстремальних умовах. Переважна більшість робіт, що аналізують взаємозв'язок ідентичності та екстремальних умов, зосереджуються на окремих її особливостях або типах, що не дозволяє сформувати комплексне уявлення про функціонування цього феномену в умовах підвищеного психологічного навантаження.

Метою статті є представлення результатів емпіричного дослідження структурних компонентів ідентичності

студентської молоді та аналіз їхнього можливого зв'язку з факторами статі та курсу навчання.

Обґрунтування методології дослідження. Емпіричне дослідження здійснювалося впродовж 2023–2024 років серед студентів I–IV курсів, переважно з північних та західних регіонів України. Загальна кількість респондентів становила 278 осіб. Усі учасники були обрані за принципом випадкової вибірки.

Для проведення дослідження було використано метод опитування за допомогою платформи Google Forms.

Для збору даних, релевантних змістовим компонентам ідентичності, було використано методика «Хто Я?» авторів Kuhn & McPartland (Kuhn & McPartland, 1954). Вибір цієї методики зумовлений високим рівнем конструктивної валідності та належним теоретичним обґрунтуванням її використання у дослідженні ідентичності.

Для аналізу даних було застосовано індуктивний контент-аналіз. Категорії формувалися безпосередньо на основі емпіричних відповідей респондентів, а не апіорних схем. Проте диференціація категорій та формулювання їхніх назв здійснювалися з урахуванням наявних підходів.

Також у процесі категоризації відповідей за методикою «Хто Я?» було використано принципи обґрунтованої теорії авторів Glaser & Strauss (Glaser & Strauss, 1999). Завдяки цьому отримані категорії характеризуються семантичною повнотою, взаємною виключністю та охоплюють усі

фактичні відповіді респондентів без використання категорії «інше».

Окрему увагу варто приділити оцінці вагомості сфер ідентичності. На відміну від класичного підходу, що ґрунтується на суб'єктивному ранжуванні відповідей респондентом, у даному дослідженні застосовано об'єктивний критерій — кількість релевантних відповідей у межах кожної категорії. Під вагомістю розуміється частка представленості певної сфери в загальній структурі ідентичності, що не є тотожним її суб'єктивній важливості. Такий підхід дозволяє визначити найбільш вагомі сфери як ті, що є водночас найбільш доступними для усвідомлення та актуалізації у процесі самовизначення.

З метою забезпечення об'єктивності результатів було проведено перевірку міжекспертної надійності із застосуванням коефіцієнта каппа Коена (κ). У дослідженні взяли участь кандидат психологічних наук та магістр психології. Загальний масив даних становив 3634 відповіді, з яких для перевірки узгодженості була сформована випадкова вибірка обсягом 25% ($N = 909$). Експерти незалежно один від одного здійснили класифікацію відповідей за категоріальною сіткою, що включала 13 емпірично виведених категорій. Отримане значення $\kappa = 0,66$ ($p < 0,001$), згідно з класифікацією Landis & Koch, відповідає суттєвому рівню узгодженості (Landis & Koch, 1977).

Етичні аспекти дослідження. Дослідження проводилося відповідно до етичних принципів АРА щодо роботи з людьми. Учасникам було надано повну

інформацію про мету та завдання, а також гарантовано право відмовитися від участі у будь-який момент без пояснення причин. Згода на участь підтверджувалася під час відправлення відповіді, що одночасно означало дозвіл на обробку даних. Конфіденційність була забезпечена, оскільки всі відповіді збиралися та аналізувалися в анонімізованій формі, а результати не містять персональних даних.

Методи обробки даних. Для аналізу результатів дослідження було застосовано якісні та кількісні методи. На якісному рівні використано індуктивний контент-аналіз, що дозволив виокремити емпіричні категорії та здійснити їх подальшу систематизацію. Для перевірки міжекспертної надійності категоризації було розраховано коефіцієнт каппа Коена.

Кількісний аналіз здійснювався за допомогою IBM SPSS Statistics (версія 27.0) та RStudio (версія 2025) із застосуванням методів описової статистики та низки інференційних процедур. Зокрема, для оцінки розподілу даних використовувалися критерії Kolmogorov–Smirnov та Shapiro–Wilk, для перевірки статистичних гіпотез — тест Scheirer–Ray–Hare, а також тест Kruskal–Wallis для оцінки ефекту курсу окремо в межах кожної статі. Для виявлення можливих монотонних тенденцій у зміні показників залежно від курсу навчання застосовувався тест Jonckheere–Terpstra. Додатково було використано нормалізовану ентропію Shannon для розрахунку індексу збалансованості ідентичності.

Виклад основного матеріалу. За

результатами індуктивного контент-аналізу відповідей респондентів було виокремлено 12 основних категорій, 1 додаткову та 2 технічні категорії. Нижче представлено перелік і коротке загальне пояснення основних, додаткової та технічних категорій самоописів респондентів за методикою «Хто Я?».

Основні категорії:

Фізичне «Я» — зовнішність, тіло, здоров'я, вік або фізичне місцезнаходження.

Афективне «Я» — емоційні стани, чутливість, настрої, характер тощо.

Регуляторне «Я» — здатність або нездатність до самоконтролю, саморегуляції, вольових зусиль.

Адаптивне «Я» — характеристики здатності або нездатності адаптуватися до змін, справлятися зі стресом та труднощами.

Мотиваційне «Я» — цілі, прагнення, інтереси та внутрішні стимули.

Академічне «Я» — навчальні ролі, інтелектуальні здібності, успішність у навчанні тощо.

Професійне «Я» — професійні ролі, специфічні знання, уміння та навички, необхідні для професії.

Діяльнісне «Я» — хобі, захоплення та активності поза навчанням чи професією.

Соціальне «Я» — соціальні групи, ролі та позиції.

Національне «Я» — національна, етнічна чи культурна приналежність, громадянство, патріотизм.

Моральне «Я» — етичні норми, цінності та моральні переконання.

Екзистенційне «Я» — абстрактні й філософські самохарактеристики, не

прив'язані до конкретних ролей чи якостей.

Додаткова категорія:

Гумор — іронічні чи жартівливі вислови, що не містять змістовної інформації про ідентичність.

Технічні категорії:

Не знаю — відсутність самоописів із чітким зазначенням респондентом про незрозуміння власного «Я».

Не хочу відповідати — відсутність самоописів із прочерком або чітким зазначенням про небажання давати відповідь.

Поділ категорій самоописів на основні, додаткову та технічні групи пояснюється тим, що основні категорії стосуються різних сфер ідентичності респондента, становлять ядро структури «Я» та можуть бути використані для аналізу змістових характеристик ідентичності (Burns, 1979).

Додаткова та технічні категорії безпосередньо не містять змістовної інформації про ідентичність, проте є інформативними в іншому контексті, оскільки можуть свідчити про труднощі у процесі самоідентифікації (Erikson, 1968).

Самоописи, які належать до технічних категорій, можна помилково інтерпретувати як банальне саботування процедури діагностики чи небажання витратити особистий час. Однак контекст даного дослідження значною мірою зменшує можливість такого пояснення. Цьому суперечать два факти. По-перше, було застосовано принцип добровільності, що у випадку саботажу означало б цілеспрямовану витрату значної кількості часу задля спотворення результатів. По-друге,

дослідження проводилося в межах значно масштабнішого проекту, а тому фактичні витрати часу респондентів на відповіді для цього етапу становили приблизно третину від загальних витрат часу під час опитування. При цьому учасники, які за методикою «Хто Я?» дали відповіді, що потрапили до технічних категорій, не проявили поведінки, яка б свідчила про намір саботувати дослідження в інших його частинах, хоча мали таку можливість.

Допустима кількість самоописів за методикою «Хто Я?» варіюється від 1 до 20. Фактичний розподіл даних засвідчує такі показники: Min = 1, Max = 20, M = 13,07, SD = 7,69. Квартильний аналіз показує: Q1 = 5, Q2 = 18, Q3 = 20. Встановлено, що 11,5% (N = 32) респондентів дали лише одну відповідь, яка належала до категорій «Не знаю» або «Не хочу відповідати». Оскільки такі відповіді не містять змістової інформації про ідентичність, вони були виключені з подальших розрахунків.

Натомість респонденти, серед самоописів яких траплялися ті, що потрапили до додаткової категорії «Гумор», надали також самоописи, які співвідносяться з основними категоріями.

Отримані дані показують значну варіативність у кількості самоописів. Більшість респондентів продемонстрували високі показники за кількістю відповідей, що відображається у значеннях верхніх кватилів. Водночас зафіксовано групу учасників, які дали лише одну відповідь, що не містить самоопису. Це може свідчити про наявність різних рівнів представленості ідентичності у

вибірці (Crocetti et al., 2013).

Для оцінки різноманітності самовизначень за основними категоріями в межах відповіді одного респондента було створено індекс ширини ідентичності (W), який варіюється в межах від 0 до 1. Чим вище значення, тим більшу кількість категорій охоплюють самоописи респондента. При цьому індекс ширини не враховує загальну кількість самоописів та кількість самоописів за конкретною категорією.

Розрахунок індексу ширини ідентичності здійснено за формулою $W = \frac{k}{K}$, де k - кількість охоплених категорій, а K - загальна кількість основних категорій.

Індекс ширини ідентичності варіюється від 0,08 до 1,00. Фактичні дані характеризуються такими показниками: Min = 0,08, Max = 1,00, M = 0,51, SD = 0,20, N = 246. Квартильний аналіз засвідчує: Q1 = 0,33, Q2 = 0,50, Q3 = 0,66.

Отримані дані свідчать про те, що більшість учасників продемонстрували середні та високі показники охоплення категорій, що відображається у значеннях медіани та верхніх квартилів. Водночас зафіксовано групу респондентів із низькими показниками ($W < 0,25$), що вказує на обмежене охоплення категорій у їхніх самоописах. Це свідчить про наявність різних рівнів представленості ідентичності у вибірці: від вузьких, зосереджених на кількох категоріях, до максимально широких, які охоплюють усі можливі категорії.

Оскільки індекс ширини ідентичності має свої обмеження, було додатково

розроблено індекс збалансованості ідентичності (B) на основі нормалізованої ентропії Shannon, який варіюється в межах від 0 до 1. Показник охоплює дані про ширину ідентичності та баланс між основними категоріями. При цьому він не враховує кількість відповідей респондента, оскільки фіксована верхня межа відповідей у методиці «Хто Я?» потенційно створює штучні обмеження та зменшує реальні відмінності у здатності респондентів до самоопису (Griffo et al., 2021). Індекс збалансованості ідентичності ґрунтується на припущенні про взаємозв'язок між описаними параметрами та рівнем розвитку ідентичності (Schwartz, 2001).

Розрахунок індексу збалансованості ідентичності здійснено за формулою $B = \frac{\sum_{i=1}^K x_i \cdot \ln(x_i)}{\ln(K)}$, де x_i - кількість релевантних відповідей у i -й категорії, K - загальна кількість категорій, а \ln - натуральний логарифм ($e \approx 2,7218$).

Індекс варіюється в межах від 0 до 1. Фактичні дані характеризуються такими показниками: M = 0,54, SD = 0,23, N = 246. Квартильний аналіз засвідчує: Q1 = 0,37, Q2 = 0,60, Q3 = 0,73.

Отримані дані свідчать про те, що більшість учасників продемонстрували середні та високі показники збалансованості ідентичності, що відображається у значеннях медіани та верхнього квартиля. Водночас нижній квартиль (0,37) засвідчує наявність групи респондентів із менш збалансованими профілями, де самоописи зосереджені у

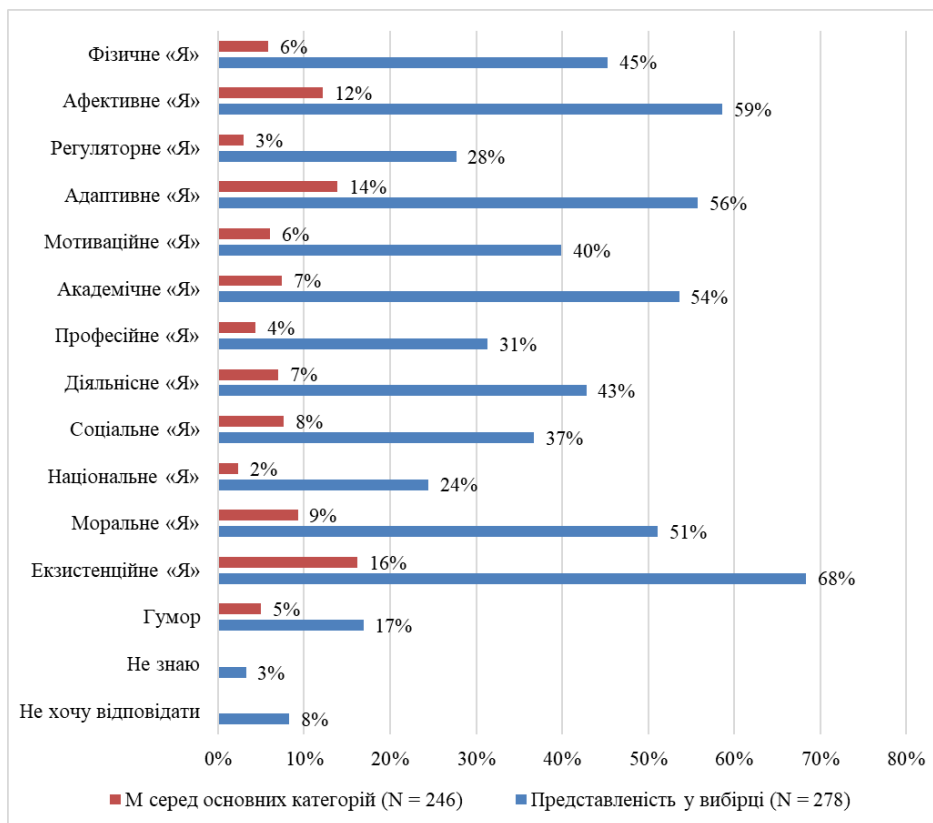


Рис. 1. Результати дослідження співвідношення представленості сфер ідентичності з середньою кількістю самоописів.

Джерело: авторська розробка

вибіркових сферах. Це вказує на різні рівні розвитку ідентичності у вибірці: від вузьких і домінантних профілів до збалансованих, які охоплюють широкий спектр сфер ідентичності з більш рівномірним представленням.

Необхідність диференційованого аналізу показників кількості відповідей, індексу ширини ідентичності та збалансованості ідентичності зумовлена також тим, що, з одного боку, висока кількість відповідей респондента не обов'язково передбачає їх різноманітність (Kuhn & McPartland, 1954). З іншого боку, самоопис себе у різноманітних сферах не обов'язково передбачає їхню збалансованість, що зумовлює необхідність порівняльного аналізу

найбільш представлених категорій із середньою кількістю самоописів усередині них (рис. 1).

Отримані дані засвідчують, що найчастіше респонденти надавали самоописи, які належать до категорій: екзистенційне «Я» (68%), афективне «Я» (59%), адаптивне «Я» (56%). До найменш представлених категорій належать: «не знаю» (3%), «не хочу відповідати» (8%), «гумор» (17%). Серед основних категорій, які відображають змістові компоненти ідентичності, найменш представленими є: національне «Я» (24%), регуляторне «Я» (28%), професійне «Я» (31%).

За середньою кількістю самоописів картина загалом схожа, однак відрізняється

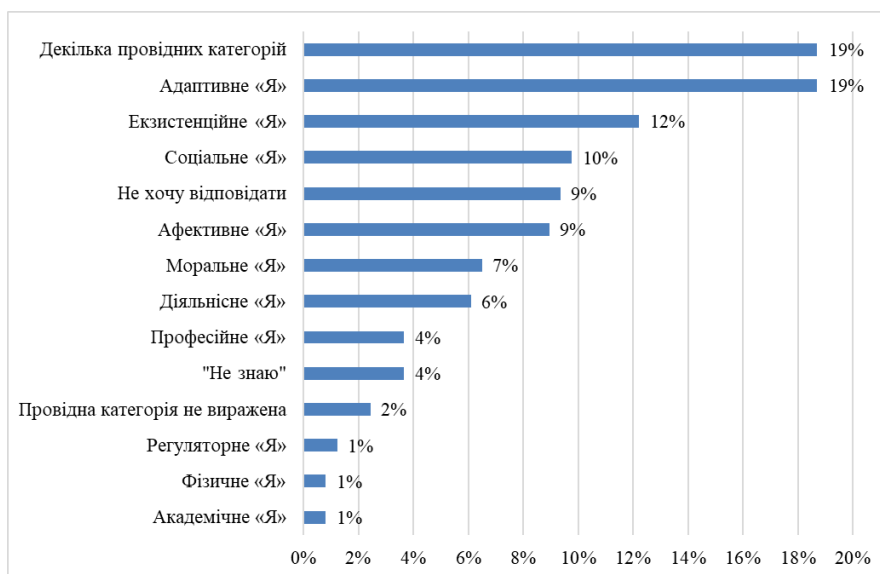


Рис. 2. Чисельність підгруп респондентів за провідною категорією самоопису.

Джерело: авторська розробка

порядок. Найвищі показники за категоріями: екзистенційне «Я» (16%), адаптивне «Я» (14%), афективне «Я» (12%). Найнижчі за категоріями: національне «Я» (2%), регуляторне «Я» (3%), професійне «Я» (4%).

Таким чином, категорії екзистенційне «Я», афективне «Я» та адаптивне «Я» мають як найбільшу представленість у вибірці, так і найвищу середню кількість відповідних самоописів. Зворотна ситуація спостерігається для категорій національне «Я», регуляторне «Я» та професійне «Я»: самоописи за цими категоріями представлені меншістю респондентів і в невеликій кількості.

З метою дослідження підгруп респондентів за провідною сферою ідентичності було здійснено розрахунок найбільш представленої категорії самоопису для кожного респондента (рис. 2). Провідна категорія самоопису відображає найбільшу кількість висловлювань у певній сфері, що

слугує об'єктивним критерієм. Якщо дві або три категорії продемонстрували однакову кількість самоописів, такі відповіді були віднесені до категорії «деякі провідні категорії». Якщо ж однакову кількість самоописів виявлено більш ніж у трьох категоріях, відповіді класифіковано як «провідна категорія не виражена» (Schwartz et al., 2010).

Отримані результати засвідчують, що найбільша підгрупа респондентів ідентифікує себе переважно через адаптивне «Я» (19%). Це свідчить про переважаюче використання характеристик, пов'язаних зі здатністю долати життєві труднощі. Така ж частка учасників (19%) належить до підгрупи, де провідними є одразу дві-три категорії самоописів. Дещо менша підгрупа (12%) репрезентує себе через екзистенційне «Я», що відображає схильність до самовизначення на основі абстрактних і філософських понять. Значна частка респондентів (10%) належить

Таблиця 1.

Результати дослідження зв'язку статі та курсу навчання з особливостями самоописів студентської молоді

Категорія / показник самоопису	Ефект курсу навчання		Ефект статі	Mdn за курсом навчання	
	Чоловіки	Жінки		Чоловіки	Жінки
Фізичне «Я»	Не значущий	Не значущий	↑ у жінок (SRH: H = 10,45, p = 0,001)	Mdn: 1-0; 2-0; 3-0; 4-0 \overline{TQR} : 0,87	Mdn: 1-0,5; 2-1; 3-1; 4-0,5 \overline{TQR} : 0,94
Афективне «Я»	Не значущий	Не значущий	↑ у жінок (SRH: H = 6,48, p = 0,011)	Mdn: 1-1; 2-1; 3-1; 4-0 \overline{TQR} : 2,06	Mdn: 1-1,5; 2-2; 3-2; 4-1,5 \overline{TQR} : 2,5
Регуляторне «Я»	Не значущий	Не значущий	↑ у жінок (SRH: H = 12,27, p < 0,001)	Mdn: 1-0; 2-0; 3-0; 4-0 \overline{TQR} : 0,13	Mdn: 1-0; 2-0; 3-0; 4-1 \overline{TQR} : 1
Адаптивне «Я»	Не значущий	Поступове ↑ (JT: p = 0,037)	Не значущий	Mdn: 1-1; 2-2; 3-2; 4-0 \overline{TQR} : 3	Mdn: 1-1,5; 2-1; 3-2,5; 4-4 \overline{TQR} : 3,25
Мотиваційне «Я»	Не значущий	Не значущий	Не значущий	Mdn: 1-0; 2-0; 3-0; 4-0 \overline{TQR} : 0,75	Mdn: 1-0; 2-0; 3-1; 4-2,5 \overline{TQR} : 1,31
Академічне «Я»	Не значущий	Не значущий	Не значущий	Mdn: 1-1; 2-1; 3-0; 4-1 \overline{TQR} : 1	Mdn: 1-1; 2-1; 3-1; 4-0 \overline{TQR} : 0,75
Професійне «Я»	Значущий (SHR: H = 27,70, p < 0,001)		Не значущий	Mdn: 1-0; 2-0; 3-1; 4-1 \overline{TQR} : 0,75	Mdn: 1-0; 2-0; 3-1; 4-2 \overline{TQR} : 0,75
	Поступове ↑ (JT: p = 0,004; KW: $\chi^2 = 15,89$, p = 0,001)	Поступове ↑ (JT: p = 0,003; KW: $\chi^2 = 14,26$, p = 0,003)			
Діяльнісне «Я»	Значущий (SRH: H = 10,25, p = 0,017)		Не значущий	Mdn: 1-0; 2-1; 3-1; 4-0,5 \overline{TQR} : 2,31	Mdn: 1-0; 2-0; 3-1; 4-1 \overline{TQR} : 1
	Поступове ↑ (JT: p = 0,013; KW: $\chi^2 = 8,65$, p = 0,034)	Не значущий			
Соціальне «Я»	Не значущий	Не значущий	↑ у жінок (SRH: H = 8,90, p = 0,003)	Mdn: 1-0; 2-0; 3-0; 4-0 \overline{TQR} : 0,88	Mdn: 1-0; 2-1; 3-1; 4-1,5 \overline{TQR} : 2
Національне «Я»	Значущий (SRH: H = 9,09, p = 0,028)		Не значущий	Mdn: 1-0; 2-0; 3-0; 4-0,5 \overline{TQR} : 0,38	Mdn: 1-0; 2-0; 3-0; 4-0 \overline{TQR} : 0,50
	Не значущий	Поступове ↑ (JT: p = 0,047; KW: $\chi^2 = 8,58$, p = 0,035)			
Моральне «Я»	Не значущий	Не значущий	↑ у жінок (SRH: H = 18,52, p < 0,001)	Mdn: 1-1; 2-0; 3-0; 4-0 \overline{TQR} : 1,06	Mdn: 1-1; 2-1; 3-2; 4-2 \overline{TQR} : 2,00
Екзистенційне «Я»	Не значущий	Не значущий	Не значущий	Mdn: 1-1; 2-1; 3-1; 4-0,5 \overline{TQR} : 1,31	Mdn: 1-1,5; 2-1; 3-1; 4-2 \overline{TQR} : 1,25
Гумор	Значущий (SRH: H = 15,44, p = 0,001)		↑ у чоловіків (SRH: H = 18,79, p < 0,001)	Mdn: 1-0; 2-0; 3-0; 4-3 \overline{TQR} : 2,25	Mdn: 1-0; 2-0; 3-0; 4-0 \overline{TQR} : 0
	Поступове ↑ (JT: p = 0,014; KW: $\chi^2 = 16,51$, p < 0,001)	Не значущий			
Кількість самоописів	Значущий (SRH: H = 17,11, p < 0,001)		Не значущий	Mdn: 1-11; 2-19; 3-19; 4-19 \overline{TQR} : 12,5	Mdn: 1-13; 2-18; 3-20; 4-18 \overline{TQR} : 7,1
	Поступове ↑ (JT: p = 0,023; KW: $\chi^2 = 8,58$, p = 0,035)	Поступове ↑ (JT: p = 0,003; KW: $\chi^2 = 11,43$, p = 0,010)			
Індекс ширини ідентичності	Значущий (SRH: H = 8,87, p = 0,031)		↑ у жінок (SRH: H = 12,08, p < 0,001)	Mdn: 1-0,417; 2-0,5; 3-0,583; 4-0,375 \overline{TQR} : 0,37	Mdn: 1-0,5; 2-0,5; 3-0,667; 4-0,333 \overline{TQR} : 0,27
	Не значущий	Поступове ↑ (JT: p = 0,015; KW: $\chi^2 = 7,68$, p = 0,053)			
Індекс збалансованості ідентичності	Значущий (H = 10,64, p = 0,014)		↑ у жінок (SRH: H = 14,20, p < 0,001)	Mdn: 1-0,459; 2-0,564; 3-0,588; 4-0,347 \overline{TQR} : 0,42	Mdn: 1-0,539; 2-0,606; 3-0,727; 4-0,761 \overline{TQR} : 0,22
	Не значущий	Поступове ↑ (JT: p < 0,001; KW: $\chi^2 = 12,37$, p = 0,006)			

до підгрупи, де провідною є категорія соціального «Я», що свідчить про переважаючу ідентифікацію крізь призму соціальних ролей. П'ятірку найбільш чисельних підгруп завершує група респондентів, у яких домінує афективне «Я» (9%), що відповідає ідентифікації через опис власних емоційних станів та способів реагування.

Найменшою за чисельністю є підгрупа респондентів, у яких провідною категорією виступає академічне «Я» (1%). Дещо більшими є підгрупи з провідним професійним «Я» (4%) та діяльним «Я» (6%). Категорія національного «Я» не виявилася провідною у жодного респондента.

Окремо варто відзначити групу учасників (8%), у самописах яких переважають гумористичні висловлювання. Хоча вони також надавали змістові характеристики, саме гумор став домінантним способом самопрезентації.

Таким чином, розподіл відповідей за критерієм провідної категорії самопису свідчить про існування різних підгруп респондентів, кожна з яких характеризується домінантним способом репрезентації власної ідентичності. Різноманіття цих підгруп охоплює майже всі основні категорії, за винятком національного «Я».

За допомогою критеріїв Kolmogorov–Smirnov та Shapiro–Wilk виявлено статистично значущі відмінності від нормального розподілу ($p < 0,001$). У зв'язку з цим для подальшого аналізу використано непараметричні методи статистики. Для перевірки можливого зв'язку статі та курсу

навчання з особливостями самописів респондентів застосовано тест Scheirer–Ray–Hare (SRH). Задля оцінки ефекту курсу окремо в межах кожної статі — тест Kruskal–Wallis (KW). Для виявлення можливих монотонних тенденцій у зміні показників залежно від курсу навчання використано тест Jonckheere–Terpstra (JT). Для комбінації факторів «стать» та «курс навчання» наведено медіану та середній інтерквартильний розмах (табл. 1).

За результатами аналізу було встановлено, що жінки загалом демонструють вищі показники за фізичним, афективним, регуляторним, соціальним та моральним «Я», а також за індексом ширини ідентичності та індексом збалансованості ідентичності. У чоловіків вищими є показники гумору.

У жінок виявлено підвищення кількості відповідей залежно від курсу навчання для категорій адаптивного, професійного та національного «Я», а також для загальної кількості самописів, індексу ширини ідентичності та індексу збалансованості ідентичності. Це вказує на збільшення кількості самописів за відповідними категоріями у жінок, а також на те, що студентки старших курсів загалом надали більшу кількість відповідей, які водночас є більш різноманітними й рівнопредставленими серед категорій самопису.

У чоловіків також встановлено підвищення показників із курсом за категорією професійного «Я» та за загальною кількістю самописів. Окрім цього, виявлено зростання кількості самописів за категоріями діяльним «Я» та «гумор». Це свідчить про те, що студенти чоловічої статі старших

курсів навчання надали більше самоописів, пов'язаних із діяльністю поза навчанням, порівняно зі студентами молодших курсів. Водночас не виявлено значущого збільшення показників індексу ширини та збалансованості ідентичності. Це показує, що чоловіки старших курсів загалом дали більше відповідей, але це не вплинуло на їхню категоріальну різноманітність.

За категоріями мотиваційного, академічного та екзистенційного «Я» статистично значущих ефектів статі та курсу навчання не виявлено.

Таким чином, отримані результати свідчать про те, що освітній етап може бути пов'язаний із поступовим підвищенням окремих показників ідентичності, причому траєкторії цього процесу різняться у чоловіків та жінок. Жінки демонструють більш високі значення у більшості категорій самоописів та за їх різноманітністю, тоді як у чоловіків виразнішим є показник гумору. Також виявлено, що за жодною змістовою категорією не було встановлено значущого зменшення кількості самоописів із курсом навчання за жодним показником.

Варто зазначити, що виокремлення провідної категорії самоопису не дозволяє зробити висновки про характер такої самоідентифікації. Високі показники за окремими категоріями можуть свідчити як про позитивні, так і про негативні самоописи. Тому для розуміння змісту й валентності таких самоописів необхідно здійснити диференційований аналіз категорій, які мають валентні значення. До них належать регуляторне, мотиваційне, моральне,

афективне та адаптивне «Я».

Широка диференціація категорій узгоджена зі специфічними для студентського віку завданнями та вимогами. У дослідженні Jankowiak et al. виявлено пріоритетність таких завдань молодих дорослих, як соціальна солідарність та відкритість до різноманітності, навчання протягом життя, розвиток когнітивних здібностей, розвиток психологічної стійкості (Jankowiak et al., 2025). Про активне формування професійної ідентичності зазначають дослідники Pash et al., а також визначають умови її розвитку в системі освіти (Pash et al., 2025). Як показано у праці українських дослідників Дияк et al., у часи збройної агресії Росії проти України «розмита» ідентичність українців дедалі більше поступається національній ідентичності (Дияк et al., 2024).

Окрім цього, отримані в результаті процедури індуктивного контент-аналізу категорії самоописів співвідносяться та розширюють існуючі підходи до структури ідентичності. Зокрема, Kuhn пропонує класифікувати відповіді респондентів за п'ятьма шкалами: соціальні групи, ідеологічні переконання, інтереси, амбіції та самооцінки (Kuhn, 1960). Відомий дослідник теорії «Я»-концепції Burns у структурі образу «Я» виокремлює такі компоненти: духовне «Я», матеріальне «Я», соціальне «Я» та тілесне «Я» (Burns, 1982). Сучасні дослідники Jhangiani & Tarrу, розглядаючи питання категоризації відповідей за методикою «Хто Я?», виокремлюють три найбільш загальні складові «Я»-концепції: фізичні характеристики, риси особистості та

соціальну ідентичність (Jhangiani & Tarrу, 2022).

Наявність підгруп респондентів із різними показниками кількості самоописів, їхньої різноманітності та представленості серед категорій, а також зростання кількості самоописів залежно від курсу навчання може вказувати на процес активного розвитку ідентичності та здатності до рефлексії. Це відповідає вже названим теоретичним положенням дослідників Arnett, Wood et al., та низки інших щодо особливостей періоду перехідної дорослості.

Отриманий рейтинг за представленістю категорій самоописів у вибірці та за середніми значеннями практично збігається з рейтингом, отриманим у дослідженні Винар, де найбільшу кількість самоописів зафіксовано за категоріями «особистісно-індивідуальна», «сім'я», «міжособистісна», а найменшу — за категоріями «особиста та громадянська» та «освітні та професійні характеристики» (Vynar, 2022).

Схожі результати були отримані у дослідженні авторів Żyłkiewicz-Płońska & Coimbra. Показано, що респонденти визначали себе переважно через риси особистості, характеру та емоційні стани. У свою чергу ідентифікація через національну приналежність виявилася однією з найменш представлених (Żyłkiewicz-Płońska & Coimbra, 2024).

Дещо інші результати були отримані в дослідженні Острової. Загалом самоописи, що стосуються соціальних ролей, метафоричних характеристик та особистісних якостей, виявилися найбільш представленими, а

самоописи, пов'язані з професією та матеріальним статусом, — найменш. Проте представленість інших категорій суттєво відрізняється. Зокрема, було отримано значно більше самоописів, що стосуються національної ідентичності. Це може пояснюватися значно ширшим віковим діапазоном вибірки — від 17 до 39 років (Острова, 2025).

Якісна відмінність поточного дослідження полягає у більш диференційованому підході, що дозволив розглянути не лише ідентифікацію через риси особистості загалом, але й врахувати їхнє функціональне призначення. Це зумовило виокремлення таких категорій, як адаптивне, афективне, регуляторне, мотиваційне та моральне «Я».

Те, що самоописи через риси особистості виявилися найбільш представленими, а серед них, своєю чергою, переважають самоописи, які належать до категорії адаптивного «Я», узгоджується з дослідженням Garcia Arch et al., у якому встановлено, що «Я»-концепція є одним із найвагоміших механізмів адаптації в житті молодих дорослих (Garcia Arch et al., 2025).

Категорія національного «Я», будучи однією з найменш представлених у загальній структурі, демонструє значуще зростання кількості самоописів серед жінок старших курсів порівняно з молодшими. Такі відмінності можуть інтерпретуватися двома шляхами: як прояв нормативного вікового розвитку національної ідентичності або як наслідок зовнішніх соціально-політичних чинників, зокрема російсько-української

війни. У цьому випадку міра впливу може опосередковуватися загальним рівнем розвитку ідентичності та віком: студентки старших курсів, маючи більш сформовану структуру «Я», могли продемонструвати вищу актуалізацію національної ідентичності. Важливо, що всі респонденти брали участь у дослідженні вже після початку повномасштабного вторгнення, що створює підґрунтя для подальшого аналізу взаємодії нормативних і зовнішніх факторів у розвитку національного «Я».

Цікавим у цьому контексті є дослідження Чикур, у якому вивчалися особливості національної ідентичності студентів до та після повномасштабного вторгнення. Отримані результати засвідчили зростання кількості відповідей, які відображають національну ідентичність, а також її когнітивний й афективний компоненти. При цьому переважну більшість респондентів склали жінки (Чикур, 2023).

Ще однією якісною відмінністю поточного дослідження стало виокремлення підгруп респондентів за провідною категорією самоопису. Аналіз показників кількості відповідей, індексу ширини та збалансованості ідентичності засвідчив, що кількісна перевага окремих категорій не завжди означає їхню домінантність у структурі «Я» конкретного респондента. Хоча екзистенційне, афективне та адаптивне «Я» є найбільш поширеними у вибірці загалом, а національне, регуляторне та професійне «Я» представлені найменше, при розгляді індивідуальних профілів практично кожна категорія самоопису виявилася провідною для

окремих респондентів. Це дозволяє припустити, що навіть менш поширені категорії можуть відігравати провідну роль у самовизначенні студентів, формуючи унікальні траєкторії розвитку «Я».

Той факт, що кожна категорія самоописів має певну представленість у вибірці як у поточному дослідженні, так і в уже згаданих, а для окремих респондентів може виступати найбільш вираженою, свідчить про те, що виокремлені категорії не є випадковими й особливим чином відображають реальний зміст та структуру ідентичності.

Відносно висока частка респондентів, які не знали, що відповідати або висловили небажання надавати відповідь, може пояснюватися двома міркуваннями. Перше — особливістю розвитку ідентичності, зокрема можливою кризою, дифузною ідентичністю чи низьким рівнем розвитку рефлексії. Друге — зовнішнім контекстом, наприклад проведенням опитування у форматі онлайн.

У дослідженні Певелко, яке проводилося до повномасштабного вторгнення, стадію мораторію ідентичності виявлено у 9% студентів (Pevelko, 2022). В іншому дослідженні, проведеному Meeus et al., частка таких респондентів у віці 16–20 років становила 22% (Meeus et al., 2011).

Цікавою є робота Emanuel et al. (2014), у якій показано, що загалом респонденти надають більш розгорнуті й щирі відповіді в офлайн-форматі за умови збереження повної анонімності. Перенесення процедури опитування в онлайн-формат асоціюється зі зниженням відкритості (Emanuel et al., 2014).

Висока кількість гумористичних самоописів з позицій класичних психологічних теорій може розглядатися і як прояв високого рівня розвитку ідентичності, і як ознака труднощів у самовизначенні, і як соціально-психологічні реакції, такі як захисні механізми, психологічний опір, соціальна ідентифікація зі студентською групою (демонстративне дистанціювання від участі в дослідженні як спосіб групової самопрезентації). Проте аналіз сучасних праць із теми засвідчив практичну відсутність публікацій, у яких досліджувалася така поведінкова стратегія респондентів.

Виявлені відмінності між чоловіками та жінками показують, що структура ідентичності у студентському віці розвивається за різними моделями. У жінок більш високі показники у багатьох сферах «Я» та зростання індексів ширини й збалансованості з курсом можуть свідчити про те, що їхня ідентичність формується як більш багатовимірною системою. З одного боку, це може вказувати на те, що вони поступово включають у самовизначення нові сфери (професійну, національну, адаптивну), і ці сфери співіснують у відносно узгодженій структурі. З іншого боку, одночасно високі показники за індексом ширини ідентичності та збалансованості можуть вказувати на період мораторію ідентичності.

Зокрема, у дослідженні авторів Verschueren et al. було виявлено, що категорія респондентів студентського віку проявила як високу частку найзріліших статусів ідентичності, так і мораторію (Verschueren et al., 2017).

У чоловіків, навпаки, зростання кількості самоописів не супроводжується підвищенням різноманітності чи збалансованості. Це може свідчити про те, що їхня ідентичність розвивається радше у напрямку поглиблення окремих сфер, ніж інтеграції нових. Підвищення показників у професійній та діяльній сферах може вказувати на поступову актуалізацію цих компонентів ідентичності з курсом навчання.

Зростання за показниками професійного «Я» у респондентів чоловічої та жіночої статі залежно від курсу навчання виявлено також у дослідженнях інших авторів. Зокрема, у роботі Izmailova et al. показано зростання за показниками професійної ідентичності до третього курсу із зниженням на четвертому, що пояснюється можливою кризою професійної ідентичності (Izmailova et al., 2019).

Виявлена значуща різниця у соціальному «Я» між двома статями, а також зростання показників національного «Я» з курсом у жінок узгоджується з даними, отриманими у дослідженні Подкоритової & Зоріної. Жінки (80%) ідентифікували себе переважно через соціальні групи, у тому числі національність і релігію. У той же час частка чоловіків із такою ідентифікацією була значно меншою (20%). Авторки зазначають, що соціальні зв'язки є більш пріоритетними для жінок, а чоловіки більше орієнтовані на особисті досягнення. Такий висновок опосередковано відповідає даним, отриманим у поточному дослідженні, про вищі показники діяльносного «Я» у чоловіків (Подкоритова & Зоріна, 2023).

Проте у деяких дослідженнях, зокрема van de Wall, гендерних відмінностей у самоописах респондентів виявлено не було (van de Wall, 2023).

Важливо, що жодна категорія не показала зменшення кількості самописів із курсом. Це може означати, що процес навчання не веде до редукції ідентичності, а навпаки — до її поступового розгортання, хоча характер цього розвитку різний для чоловіків і жінок.

Теоретичні та практичні наслідки.

Отримані результати показують, що розвиток ідентичності у студентському віці не є однорідним і ймовірно має різні закономірності залежно від статі та індивідуальних профілів. Це підтверджує важливість врахування гендерних відмінностей у дослідженнях ідентичності.

Водночас результати підтверджують, що ідентичність не завжди може бути об'єктивно описана лише через загальні кількісні показники. Необхідний аналіз індивідуальних профілів, які демонструють різні траєкторії розвитку «Я», а також якісний розгляд змісту самописів.

Відповідно до цього психологічна підтримка та освітні програми повинні враховувати багатовимірність та індивідуальний характер ідентичності студентської молоді. Найбільш ефективним принципом у цьому контексті виступає індивідуальний підхід.

Особливу увагу варто приділити категоріям студентів, які мають труднощі у вираженні власного «Я», що може проявлятися у нездатності чи небажанні

надавати відповідь, низькій кількості відповідей або якщо самоописи щільно зосереджені навколо обмеженої кількості сфер ідентичності.

Пріоритетними напрямками роботи можуть бути як ті, що спираються на розвинені компоненти ідентичності, так і ті, що допомагають розвинути менш сформовані.

Обмеження дослідження.

Методологічним обмеженням є неоднаковий потенціал різних категорій для кількісного вираження. У той час як деякі категорії самописів теоретично допускають широкий спектр відповідей, інші характеризуються досить обмеженою кількістю. Зокрема, по різні полюси знаходяться такі категорії, як екзистенційне та національне «Я». Це створює нерівні умови для статистичного представлення, оскільки навіть суб'єктивно значуща й об'єктивно сформована сфера ідентичності може бути виражена мінімально — і навпаки.

Окрім цього, високі показники за окремими категоріями не відображають їхньої валентності. Категорії, що відображають особистісні риси, можуть включати як позитивні, так і негативні самоописи. Для коректної інтерпретації необхідний диференційований аналіз категорій із чітким емоційним чи оцінним забарвленням (регуляторне, мотиваційне, моральне, афективне та адаптивне «Я»).

Також не варто виключати ймовірні артефакти вибірки. Наприклад, різке зростання гумору у чоловіків четвертого курсу може не відображати стійкої тенденції розвитку ідентичності, а бути проявом

особливостей конкретної групи респондентів.

Дослідження у межах даної роботи зосереджене на кількісних, структурних та категоріальних характеристиках самоописів. Більш детальний аналіз із врахуванням валентності самоописів виходить за межі представленого матеріалу й становить перспективу для подальших досліджень.

Наостанок, поглиблений аналіз ідентичності за методикою «Хто Я?» із диференціацією підгруп за статтю, віком чи провідною категорією самоопису значно підвищує вимоги до обсягу вибірки. Для забезпечення статистичної надійності та коректності порівнянь необхідні великі й репрезентативні вибірки, що обмежує застосування методики у малих дослідженнях.

Висновки. Отримані результати стали підґрунтям для формулювання узагальнених висновків щодо особливостей розвитку ідентичності у студентському віці. Виявлено, що структура «Я» студентів не є однорідною і може розвиватися за різними траєкторіями залежно від статі та курсу навчання. Жінки, особливо старших курсів, продемонстрували більш багатовимірну та збалансовану ідентичність. Чоловіки, навпаки, розвивають ідентичність переважно через поглиблення окремих сфер, зокрема професійної та діяльній, а також частіше використовують жартівливі висловлювання у своїх відповідях.

Важливим результатом є те, що навіть менш поширені категорії самоописів можуть виступати провідними у структурі ідентичності окремих студентів, формуючи особливі траєкторії розвитку. Це підтверджує, що ідентичність варто описувати не лише

через загальні кількісні показники, але й шляхом якісного аналізу індивідуальних профілів. Окрему увагу варто звернути на сфери ідентичності, які проявили як високу, так і низьку представленість у вибірці, оскільки це може вказувати на актуальні життєві потреби та вимоги.

Використаний у дослідженні диференційований підхід до аналізу самоописів дозволив виокремити функціональні категорії «Я» — адаптивне, афективне, регуляторне, мотиваційне та моральне. Це розширює існуючі моделі структури ідентичності та показує, що риси особистості слід розглядати не лише як загальні характеристики, оскільки кожна з цих категорій якісно відмінна, і це проявилось в отриманих результатах. Аналіз підгруп респондентів за провідною категорією самоопису показав, що кількісна перевага певних сфер не завжди означає їхню домінуючість у структурі «Я».

Використання обраних принципів і методів щодо обробки даних дозволило створити вичерпний перелік категорій самоописів. У свою чергу, розгорнутий аналіз їхнього розподілу дозволив побачити відмінності за кожною категорією самоопису та іншими показниками залежно від курсу навчання та статі респондентів.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі співвідношення позитивних і негативних самоописів, а також у вивченні можливих зв'язків між характером самоописів та іншими психологічними чинниками, зокрема рівнем сприйнятого стресу. Доцільним є розширення

вибірки для забезпечення статистичної надійності при поглибленій диференціації за статтю, віком та курсом навчання. Окремим напрямом може стати дослідження поведінкових стратегій респондентів та їхніх причин, зокрема використання гумору чи уникання відповідей, що може відобразити як особливості самопрезентації, так і труднощі у самовизначенні. Враховуючи констатувальний характер даного дослідження, важливим завданням є простеження динаміки розвитку структури ідентичності залежно від курсу та статі, що дозволить глибше зрозуміти закономірності її становлення у студентському віці.

References :

- A Study in the Process of Individuation. (2014). In R. F. C. Hull (Ed.), *Collected Works of C.G. Jung, Volume 9 (Part 1): Archetypes and the Collective Unconscious* (pp. 290–354). Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400850969.290>
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469–480. <https://doi.org/10.1037/0003-066x.55.5.469>
- Arnett, J. J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. Oxford University Press.
- Branje, S., de Moor, E. L., Spitzer, J., & Becht, A. I. (2021). Dynamics of Identity Development in Adolescence: A Decade in Review. *Journal of Research on Adolescence*, 31(4), 908–927. <https://doi.org/10.1111/jora.12678>
- Burns, R. B. (1982). *Self-concept development and education*. Holt, Rinehart and Winston.
- Chacón-Cuberos, R., Serrano-García, J., Serrano-García, I., & Castro-Sánchez, M. (2025). Self-Concept Modulates Motivation and Learning Strategies in Higher Education: Comparison According to Sex. *Education Sciences*, 15(7), 873. <https://doi.org/10.3390/educsci15070873>
- Chykur, L. (2023). Formuvannya natsionalnoi identychnosti studentiv v umovakh povnomasshtabnoi viiny. *Naukovyi chasopys Ukrainkoho derzhavnogo universytetu imeni Mykhaila Drahomanova*, 22(67), 90–103. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2023.22\(67\).09](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2023.22(67).09)
- Crocetti, E., Sica, L. S., Schwartz, S. J., Serafini, T., & Meeus, W. (2013). Identity styles, dimensions, statuses, and functions: Making connections among identity conceptualizations. *European Review of Applied Psychology*, 63(1), 1–13. <https://doi.org/10.1016/j.erap.2012.09.001>
- Denche-Zamorano, A., Mayordomo-Pinilla, N., Galán-Arroyo, C., Mañanas-Iglesias, C., Adsuar, J. C., & Rojo-Ramos, J. (2023). Differences in Self-Concept and Its Dimensions in Students of the Third Cycle of Primary School, Obligatory Secondary Education, and Baccalaureate. *Healthcare*, 11(7), 987. <https://doi.org/10.3390/healthcare11070987>
- Diak, V., Tushko, K., & Volobueiv, V. (2024). Osoblyvosti formuvannya mnozhynnoi identychnosti v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny. *Naukovo-teoretychnyi almanakh Hrani*. 27(2), 12–18. <https://doi.org/10.15421/172424>
- Dikhtiarenko, S., & Remeniuk, Y. (2024). Sotsialno-psykholohichna kharakterystyka studentstva. *Psykholohichnyi zhurnal*. (12), 36–45. <https://doi.org/10.31499/2617-2100.12.2024.306769>
- Emanuel, L., Neil, G. J., Bevan, C., Fraser, D. S., Stevenage, S. V., Whitty, M. T., & Jamison-Powell, S. (2014). Who am I? Representing the self offline and in different online contexts. *Computers in Human Behavior*, 41, 146–152. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.09.018>
- Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth, and crisis*. W. W. Norton & Company
- García-Arch, J., Sabio-Albert, M., Korn, C. W., & Fuentemilla, L. (2025). How the self-concept structures social role learning: insights from computational models. *Royal Society Open Science*, 12(9). <https://doi.org/10.1098/rsos.250590>
- García-Martínez, I., Augusto-Landa, J. M., Quijano-López, R., & León, S. P. (2022). Self-Concept as a Mediator of the Relation Between University Students' Resilience and Academic Achievement. *Frontiers in Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.747168>
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1999). *The Discovery of Grounded Theory*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203793206>
- Griffo, R., Lemay, E., & Moreno, A. H. (2021). Who Am I? Let Me Think: Assessing the Considered Self-Concept. *Sage Open*, 11(1). <https://doi.org/10.1177/21582440211004278>
- Ismailova, G. M., Menlibekova, G. Z., Berikkhanova, G. Y., Kulmysheva, N. A., & Zhakiyanova, Z. G. (2019). Basics of the professional position of future teachers-psychologists. *Revista Espacios*, 40(44), 17.
- Jankowiak, B., Soroko, E., Kuryś-Szyncel, K., Jaskulska, S., Hill, C. T., Sawaumi, T., Sanz-Barbero, B., Vives-Cases, C., Neves, S., Inagaki, T., Lee, J., & Watanabe, Y. (2025). Building Bridges Between Arnett's and Havighurst's Theories: New Developmental Tasks in Emerging Adulthood Across Six Countries. *Emerging Adulthood*, 13(3), 503–518. <https://doi.org/10.1177/21676968251322822>

DOI (Issue): <https://doi.org/10.31108/1.2026.12.1>

- Jhangiani, R., & Tarry, H. (2022). *Principles of social psychology* (1st international ed.). BCcampus.
- Kuhn, M. H. (1960). Self-Attitudes by Age, Sex, and Professional Training. *The Sociological Quarterly*, 1(1), 39–55. <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.1960.tb01459.x>
- Kuhn, M. H., & McPartland, T. S. (1954). An Empirical Investigation of Self-Attitudes. *American Sociological Review*, 19(1), 68-76. <https://doi.org/10.2307/2088175>
- Landis, J. R., & Koch, G. G. (1977). The Measurement of Observer Agreement for Categorical Data. *Biometrics*, 33(1), 159-174. <https://doi.org/10.2307/2529310>
- Lee, S.-S., Kim, J., Yu, S. W., & Li, N. (2025). College students' identity differences in offline and online learning environment and their effects on achievement motivation. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12(1). <https://doi.org/10.1057/s41599-025-05891-9>
- Marais, K., & Naudé, L. (2024). Identity in university students: The semiotic work of making sense of yourself. *Culture & Psychology*, 31(3), 849–866. <https://doi.org/10.1177/1354067x241242413>
- Meeus, W., van de Schoot, R., Keijsers, L., & Branje, S. (2011). Identity Statuses as Developmental Trajectories: A Five-Wave Longitudinal Study in Early-to-Middle and Middle-to-Late Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 41(8), 1008–1021. <https://doi.org/10.1007/s10964-011-9730-y>
- Ostrova, V. (2025). Aktualna identychnist suchasnoi studentskoi molodi. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, 3 (79), 445–450. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2025-79-445-450>
- Pach, J., Stoffels, M., Schoonmade, L., van Ingen, E., & Kusurkar, R. A. (2025). The impact of educational activities on professional identity formation in social sciences and humanities: a scoping review. *Educational Research Review*, 48, 100704. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2025.100704>
- Pevlko, I. (2022). Research of identity in students that receive second higher education. *Psychology and Personality*, (1), 176–197. <https://doi.org/10.33989/2226-4078.2022.1.252066>
- Platow, M. J., Lee, G. C., Wang, C., Grace, D. M., Knezovic, M., Smyth, L., & Mavor, K. I. (2025). The role of student and customer social identification on university students' learning approaches and psychological well-being. *Social Psychology of Education*, 28(1). <https://doi.org/10.1007/s11218-025-10060-6>
- Podkorytova, L., & Zorina, K. (2023). Empirychne doslidzhennia shendernykh osoblyvostei samospriyniattia studentskoi molodi. *Psykhologichni travelohy*. (4), 221–229. <https://doi.org/10.31891/Pt-2023-4-23>
- Qiu, P., Wang, H., Wang, H., Miao, L., & Song, J. (2025). The relationship between college students' self-identity and future orientation: a moderated chain-mediating model. *Frontiers in Psychology*, 16. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1461159>
- Sabando-García, A. R., Jiménez-Bustillo, O. J., Llacsá-Puma, L. J., Castro-Castillo, G. J., Moreira-Choez, J. S., & Rengifo-Lozano, R. A. (2025). Measurement through structural equations of the self-concept instrument in high-school students. *Frontiers in Education*, 9. <https://doi.org/10.3389/educ.2024.1507106>
- Schwartz, S. J. (2001). The evolution of Eriksonian and neo-Eriksonian identity theory and research: A review and integration. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 1(1), 7–58. <https://doi.org/10.1207/s1532706xschwartz>
- Schwartz, S. J., Beyers, W., Luyckx, K., Soenens, B., Zamboanga, B. L., Forthun, L. F., Hardy, S. A., Vazsonyi, A. T., Ham, L. S., Kim, S. Y., Whitbourne, S. K., & Waterman, A. S. (2010). Examining the Light and Dark Sides of Emerging Adults' Identity: A Study of Identity Status Differences in Positive and Negative Psychosocial Functioning. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(7), 839–859. <https://doi.org/10.1007/s10964-010-9606-6>
- Shvalb, Y. M., & Vernik, O. L. (2025). Dynamika stratehii zhyttiediyalnosti v umovakh viiny. *Herald of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 7(2), 1–5. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7218>
- Tokareva, N. M., & Shamne, A. V. (2017). *Vikova i pedahohichna psykhohohiia*.
- van de Wall, M. L. E. (2023). *Gender differences in emerging adults' identity content*. Rijksuniversiteit Groningen.
- Verschueren, M., Rassart, J., Claes, L., Moons, P., & Luyckx, K. (2017). Identity Statuses throughout Adolescence and Emerging Adulthood: A Large-Scale Study into Gender, Age, and Contextual Differences. *Psychologica Belgica*, 57(1), 32–42. <https://doi.org/10.5334/pb.348>
- Vygotsky, L. S. (1984). *Sobranie sochinenii v shesti tomakh: T. 6. Nauchnoe nasledstvo* (M. G. Yaroshevskii, Ed.). Pedagogika.
- Vynar, V. (2022). Development of youth identity and i-concept. *The Modern Higher Education Review*, 7, 48–63. <https://doi.org/10.28925/2518-7635.2022.74>
- Wood, D., Crapnell, T., Lau, L., Bennett, A., Lotstein, D., Ferris, M., & Kuo, A. (2017). Emerging Adulthood as a Critical Stage in the Life Course. In *Handbook of Life Course Health Development* (pp. 123–143). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-47143-3_7
- Żyłkiewicz-Płońska, E., & Coimbra, S. (2024). Who am I? Sense of identity of Portuguese university students in a socio-ecological perspective. *Kultura-Spoleczeństwo-Edukacja*, 26(2), 95–111. <https://doi.org/10.14746/kse.2024.26.2.6>

DOI (Article): <https://doi.org/10.31108/1.2026.12.1.3>

Дудник Юрій Ігоревич*Аспірант кафедри психології, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ (Україна)*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено теоретико-емпіричному аналізу психологічних особливостей структури ідентичності особистості в умовах соціальної нестабільності та зростаючої невизначеності. Незважаючи на значну кількість досліджень ідентичності, у сучасній психології зберігається дослідницький розрив щодо цілісного розуміння її структурної організації як динамічної системи, що інтегрує когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти в контексті швидких соціальних трансформацій. Зокрема, недостатньо вивченими залишаються механізми узгодження цих компонентів та їх роль у забезпеченні психологічної адаптації особистості.

Метою дослідження є виявлення структурних характеристик ідентичності та визначення їх взаємозв'язку з психологічними ресурсами особистості. У роботі використано комплекс психодіагностичних методик та методи математичної статистики, що дозволило емпірично дослідити внутрішню організацію ідентичності та її функціональні зв'язки. Вибірка сформована з урахуванням умов сучасного соціального середовища, що характеризується підвищеним рівнем невизначеності.

Наукова новизна дослідження полягає у розгляді структури ідентичності як інтегративної, ієрархічно організованої та динамічної системи, у якій узгодженість між компонентами виступає ключовим предиктором психологічного благополуччя. Емпірично доведено, що високий рівень інтеграції когнітивних, емоційних і поведінкових аспектів ідентичності пов'язаний із підвищеним рівнем адаптивності та внутрішньої стабільності особистості, тоді як їх дисгармонія корелює з внутрішніми конфліктами та зниженням психологічної стійкості.

Результати дослідження розширюють теоретичні уявлення про ідентичність як процесуальну

та контекстуально зумовлену конструкцію, що формується під впливом як внутрішніх (рефлексивність, самосвідомість, ціннісно-смилова сфера), так і зовнішніх (соціальне середовище, культурні чинники) детермінант. Теоретичні імплікації полягають у поглибленні розуміння механізмів інтеграції ідентичності, тоді як практичні імплікації пов'язані з можливістю розробки психологічних інтервенцій, спрямованих на гармонізацію її структури, підвищення адаптаційного потенціалу та профілактику дезінтеграції особистості в умовах соціальних криз.

Ключові слова: ідентичність, структура ідентичності, психологічне благополуччя, самосвідомість, рефлексивність, адаптація, особистісні ресурси, соціальна невизначеність, інтеграція ідентичності, психологічна стійкість.

Yurii Dudnyk*PhD Student of the Department of Psychology, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv (Ukraine)*

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE IDENTITY STRUCTURE OF STUDENT YOUTH UNDER THE EXISTENTIAL CHALLENGES OF WAR

ABSTRACT

The article is devoted to a theoretical and empirical analysis of the psychological features of personality identity structure under conditions of social instability and increasing uncertainty. Despite a substantial body of research on identity, a research gap remains in contemporary psychology regarding a holistic understanding of its structural organization as a dynamic system integrating cognitive, emotional, and behavioral components in the context of rapid social transformations. In particular, the mechanisms of coordination among these components and their role in ensuring psychological adaptation remain insufficiently explored.

The aim of the study is to identify the structural characteristics of identity and determine their relationship with psychological resources of the individual. A complex of psychodiagnostic methods and statistical analysis techniques was employed to empirically investigate the internal organization of identity and its functional relationships. The sample was formed taking into account the conditions of a

modern social environment characterized by a high level of uncertainty.

The scientific novelty of the study lies in conceptualizing identity structure as an integrative, hierarchically organized, and dynamic system, in which coherence between components serves as a key predictor of psychological well-being. It was empirically demonstrated that a high level of integration of cognitive, emotional, and behavioral aspects of identity is associated with increased adaptability and internal stability of the individual, whereas their inconsistency correlates with internal conflicts and reduced psychological resilience.

The findings expand theoretical perspectives on identity as a processual and context-dependent construct shaped by both internal (reflectivity, self-awareness, value-meaning sphere) and external (social environment, cultural factors) determinants. Theoretical implications include a deeper understanding of identity integration mechanisms, while practical implications relate to the development of psychological interventions aimed at harmonizing identity structure, enhancing adaptive capacity, and preventing personality disintegration under conditions of social crises.

Keywords: identity, identity structure, psychological well-being, self-awareness, reflectivity, adaptation, personal resources, social uncertainty, identity integration, psychological resilience.

How to cite (як цитувати):

Dudnyk, Y. PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE IDENTITY STRUCTURE OF STUDENT YOUTH UNDER THE EXISTENTIAL CHALLENGES OF WAR . *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 12(1), 37–60. <https://doi.org/10.31108/1.2026.12.1.3> [in Ukrainian]

Дудник , Ю. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ. *ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧАСОПИС*, 12(1), 37–60. <https://doi.org/10.31108/1.2026.12.1.3>

Дата отримання статті: 04.12.2025

Дата рекомендації до друку: 15.01.2026

Дата оприлюднення: 30.01.2026